

ELS ZAPATISTES MOSTREN AL PAÍS I AL MÓN EL SEU SISTEMA D'ESCOLES AUTÒNOMES

Amber Howard
The Narco News Bulletin
13-03-2008
www.rebellion.org

Quan l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional (EZLN) començà la fase pública de la seva lluita a la vigília de l'any nou de 1993-94, enarborà 11 demandes, una de les quals era "educació" (les altres eren: treball, terra, sostre, alimentació, salut, independència, llibertat, democràcia, justícia i pau). Tretze anys després, havien vist aquesta demanda complerta com mai ho havia estat a les muntanyes i a les selves de Chiapas. Però els proveïdors no foren ni el govern mexicà ni cap institució. Ho feren pel seu propi compte.

Abans de la rebel·lió en aquestes terres rurals de Mèxic les escoles, que eren de les més pobres, es trobaven molt allunyades i n'hi havia molt poques, però ara les comunitats zapatistes han creat noves escoles, entrenat mestres de les seves pròpies files i ampliant l'abast del tipus d'educació que reben els seus fills. I ho feren sense acceptar ni un peso del govern.

El 31 de desembre de 2006, milers de zapatistes i visitants de tot Mèxic i el món es trobaren a la muntanya, al poblat d'Oventic, per a la Reunió dels Pobles Zapatistes amb els Pobles del Món, que va tenir una sessió sencera dedicada a "L'altra Educació", en la que autoritats civils de diversos punts del territori zapatista explicaren el que han fet i el que esperen fer en el futur.

La idea central rere la creació de l'Altra Educació és ensenyar als joves la història, el llenguatge i la cultura del poble, així com preparar-los per proveir a la seva comunitat, quelcom que el govern mai va aconseguir de fer. Els representants Lucio i Magdalena parlaren del Caracol II ("caracol" és el terme utilitzat per a descriure els cinc centres de bon govern dels poblats zapatistes), amb seu a Oventic. Explicaren: "Degut a la pobre qualitat de l'educació del govern, hem començat a crear la nostra pròpia educació. El model educatiu del govern servia sols per a destruir la mare terra i a tota la humanitat, per a desenvolupar estudis que afavorien els interessos dels poderosos".

Els volen un model educatiu que mantingui als seus joves prop de les seves comunitats i que siguin productius pel bé comú. "El govern no ens donà les nostres escoles, nosaltres mateixos vam haver de construir-les, des de 1998. Aquestes escoles no són reconegudes pel govern. Són per a la nostra gent aquí a la selva. Ens han costat molt, però estan creixent", diu Gustavo, del Caracol III, amb seu a La Garrucha.

Saul, un educador zapatista, descriu com després de 1994 els mestres del govern seguien tractant de venir als territoris autònoms en rebel·lia, però ara com a espies. “Anem a veure el què estan fent, aquests zapatistes. Quin tipus de moviment hi tenen?” Arribaven amb provisions aconseguides amb l'exèrcit, utilitzaven els helicòpters per portar materials escolars, etc. “Diguerem, ‘Ja n’hi ha prou. Això no està bé’”, recorda Saúl. “No ha estat fàcil, nosaltres mateixos no sabem llegir. Però estem millorant i aprenent tota l'estona. Ara podem ensenyar la nostra cultura, la nostra llengua i la nostra història”. Aquests són els inicis humils de l'Altra Educació.

Encara que la creació d'una educació autònoma porti els seus reptes, els comandants zapatistes diuen que es forma des de baix, per la gent de les comunitats, aprenent mentre avancen. “Aprenem mentre caminem, de costat amb la nostra educació”, explica Concepción del Caracol V, amb seu a Roberto Barrios. “Començarem a pensar, com seria una educació pròpia?”.

Un dels aspectes més importants de l'Altra Educació és recuperar els valors culturals, les formes de parlar i entendre als demés dins de les comunitats. Això és quelcom que es va perdre amb l'educació governamental i que provoca molt entusiasme a la gent ara que es torna a fer, especialment mitjançant les llengües Tzotzil, Tzeltal, Tojolabal i Chol, entre altres. És essencial que les classes siguin ensenyades en la llengua nativa, no sols per la seva importància cultural, sinó perquè aquesta és la llengua parlada principalment a casa i la que millor poden entendre els nens.

Segons explica Lucio, graduat local de 18 anys: “Parlem la nostra pròpia llengua. Estem en resistència. La nostra educació ens ensenya què és el neoliberalisme, què significa ser autònom. Els mestres del govern faltaven freqüentment, perquè deien que no se'ls pagava bé. Ens tractaven de dir que sols busquéssim feina, que no lluitéssim o resistíssim contra el govern. Però nosaltres creiem que ho fem tot per a tots. Hem de fer-ho junts”.

A part de la importància d'aprendre sobre la història, cultura i llengua locals, els representants del Caracol III també mencionaren la necessitat de crítica d'estudis ambientals i d'igualtat de gènere en l'educació. “El medi ambient és la font de la vida. Hem d'aprendre sobre la conservació de la bio-diversitat. Creiem en una educació ambiental que promogui la cura de la nostra Mare Terra d'una manera reflexiva, crítica i conscient. Volem ensenyar solucions. També volem que els nostres nens aprenguin sobre la llibertat, la dignitat i a valorar als éssers humans, tan homes com dones”.

Les quatre àrees d'estudi principals en l'Altra Educació són:

- *Història: de la regió local, la lluita zapatista, Mèxic i el món.
- * Llengües: llengües locals i espanyol
- *Matemàtiques i,
- *Agro-ecologia: com cuidar el medi ambient mitjançant pràctiques d'agricultura orgàniques i el rebuig de les llavors transgèniques, entre altres mètodes.

Els estudiants també aprenen maneres per a proveir a les seves comunitats mentre assisteixen a l'escola, tals com el manteniment de jardins, com produir grans, problemes amb la terra i com criar animals com pollastres, ovelles, porcs. D'aquesta manera aprenen coneixement pràctic i obtenen un ingrés per a recolzar als "promotors de l'educació" (així anomenen els zapatistes als mestres), que són locals, no reben salari i fan el seu treball pel seu desig d'elevat la consciència de les seves comunitats.

Els promotors són nadius de les comunitats en les que ensenyen. Per tant entenen la cultura, la llengua nativa i la història, i poden impartir-los als seus estudiants, enlloc de que algú de fora porti les seves maneres de ser i perspectives culturals. D'aquesta manera la comunitat pot decidir què aprenen els estudiants. "Abans teníem mestres del govern. Vam veure que no estaven ensenyant el què volíem que aprenguessin els nostres nens. No era res més que una altra eina del govern federal", descriu Saúl del Caracol I. Els representants del Caracol IV agreguen: "Els mestres del govern no ensenyaven sobre la nostra cultura i la nostra llengua. Així que nosaltres com a comunitat i com a pares començarem a organitzar-nos mitjançant reunions amb altres zapatistes per a plantejar l'Altra Educació. En aquestes reunions vam acordar treure als nostres fills de les escoles del govern i nomenar els nostres propis promotors de l'educació".

Aquests promotors són entrenats per professionals, per després passar a entrenar una altra generació de promotors locals de les seves comunitats. És important notar que aquests promotors estan aprenent al mateix temps que els seus estudiants. No és el tipus d'educació en la que el mestre ho sap tot i els estudiants res. Més aviat, ells són promotors, gent dins de la comunitat compromesa amb promoure diferents tipus de treball i coneixement. Com un representant del Caracol I descriu: "Hem creat 72 noves escoles autònomes i entrenat a 20 promotors educatius. Aquests 20 promotors per la seva part han entrenat a uns altres 80 promotors, convertint-se en la primera generació de la nostra educació autònoma. Ara estem en la 3a generació de promotors i tenim 147 promotors treballant amb 1.726 estudiants".

Dins de les escoles, els estudiants no estan organitzats per graus, ni són avaluats per exàmens ni se'ls donen qualificacions finals, la pràctica típica en les escoles del govern. Enlloc d'això, si hi ha molts promotors en una comunitat en particular, els nens són dividits per edat i nivell de coneixement. Però en molts casos sols hi ha un promotor per comunitat i no hi ha divisió d'estudiants, sinó un sol saló multi-nivell en el que els estudiants més vells també ensenyen als més joves. Això és molt diferent a les escoles del govern, on en moltes ocasions es marginava als nens indígenes, es burlaven d'ells i eren castigats per parlar la seva llengua nativa. No hi havia cap apreciació de la riquesa de les diferències de les persones i les seves diferents formes de ser.

El concepte de treball col·lectiu és un dels principis més importants de la vida zapatista. Cada membre de la comunitat fa un treball i els resultats són compartits, incloent la sembra, el transport, l'educació, etc., descriu Jesús del Caracol IV. "Nosaltres creiem en el col·lectivisme, en recolzar la nostra comunitat com un tot. Volem que els nostres nens sàpiguen això i que

despertin al valor de la vida, i al lloc que ocupen al món. Els nens perden la seva cultura quan van a l'escola i aprenen coses que no van amb la seva forma de vida". En contrast, amb les escoles del govern cada persona és motivada per tirar endavant per ell o ella mateixa, el que usualment vol dir buscar feina molt lluny a la ciutat o en alguna empresa gran. "Els nostres fills no van a la ciutat a seguir treballant en els seus treballs individuals, sinó que comencen a recolzar a la comunitat quan es graduen", insisteix un representant del Caracol IV.

Pels zapatistes, això vol dir que els estudiants, quan acaben la secundària, s'enfoquen en les necessitats urgents de la comunitat i ajuden a educar als altres. Als estudiants se'ls ensenya a generar productes i menjar, donant-los treball a la sembra, les arts, la salut, el que necessiti la gent de l'àrea, i no el que es necessitarà en un remot futur. Com que l'educació autònoma no és reconeguda fora del territori rebel, els graduats no poden continuar els seus estudis. Com recorda Diego, un pare de família: "El meu fill es graduà l'any passat a l'Escola Secundària Rebel Autònoma Zapatista de la zona, la primera creada en territori rebel, a Oventic. Volia seguir estudiant, però com que no va poder, acabà treballant a la primària com a mestre". Un dels somnis més grans de l'Altra Educació és tenir un dia batxillerat i universitat autònoms, perquè els estudiants puguin aprofundir la seva educació.

Tot i que les comunitats han continuat proveint l'Altra Educació als seus nens amb passió, no han faltat les lluites. Molts adults no saben llegir ni escriure. Per això és difícil trobar promotors de les mateixes comunitats. També en moltes ocasions els promotors no poden seguir ensenyant o entrenant a altres. Degut a la necessitat de mirar per les seves famílies, comprar roba o menjar, pocs completen l'entrenament, deixant a molts sense educació consistent.

Una altra dificultat és la falta de recursos. Un cop que es decidí construir-ho tot des de baix, sense ajuda del govern, ha estat una lluita freqüent ajuntar els materials necessaris per a construir escoles i proveir als estudiants. "Tenim moltes coses que volem construir, però no podem per falta de recursos". Però val la pena per tenir la llibertat d'una educació autònoma, diuen representants del Caracol IV. "Podem donar classes als nostres nens a una casa o sota un arbre, no importa. No necessitem més diners del mal govern. Nosaltres veiem com ajudar als nostres promotors i així ajudar a tota la gent de la comunitat".

Patricia del Caracol III parlà de com tot és construït per la gent, inclusive escoles amb sostres de palla i làmina. El compromís de la comunitat és en realitat la base de l'Altra Educació. Els pares envien racions de frijol, blat de moro i llenya amb els seus nens perquè puguin tenir el menjar que necessiten mentre estan a l'escola. Molts grups internacionals han recolzat al moviment zapatista donant-los alguna font d'ingressos per crear més escoles, incloent grups de Noruega, Suïssa, Dinamarca, Grècia i els Estats Units, entre altres.

L'Altra Educació està basada en la construcció d'un nou món, que valori el ser i no el tenir. Els zapatistes creuen en ser realistes: esbrinar el que la comunitat realment necessita pel seu propi alliberament, educant als estudiants sobre aquest descobriment. Tot i les manques i reptes, com la Comandant

Concepció del Caracol IV resumeix: “L’educació aquí és la nostra. Com a zapatistes, comencem a organitzar-nos aquí en el nostre territori i ens ha causat problemes. Però és que no és el mateix, l’educació que dóna el govern, i ens en començarem a adonar. Ens obligaven a aprendre el que els donava la gana, i nosaltres començarem a resistir. L’educació que li estaven donant als nostres nens no era bona. Havíem de fer el canvi, crear l’Altra Educació”.

El diàleg amb representants dels diferents caracoles fou una de les primeres mostres públiques, per a molts, del món autònom i rebel de les comunitats zapatistes. Amb una audiència tant nodrida de gent de tot el món que no cabia a l’escola, la reunió es va haver de moure a fora perquè hi hagués més espai. Fou una oportunitat el veure la barreja dels emmascarats locals amb complicats brodats i els estudiants, mestres i demés que venien de totes les parts del món, tots junts per ser testimonis de la presentació d’una alternativa al sistema governamental capitalista, al que es pot aconseguir quan la gent de baix s’uneix per proveir a la seva pròpia comunitat.

Molta gent, incloent a Beatriz Gutierrez, una mestra indígena d’Oaxaca, estaven ansiosos per veure aquestes presentacions en el següent nivell. “Vull veure més enllà de les paraules i veure com és en realitat en la sala de classe”. Suggestí tenir una reunió específicament educativa, en al que els mestres s’ajuntin amb un grup de 15 estudiants, i mostrin les seves formes de treballar als seus salons de classe, per crear una altra forma d’entrenament. Altres proposaren reunions en grups més petits per aprendre de les variades experiències de tots els participants. No obstant, com Gustavo, un zapatista local, ho posà: “No hi ha cap estandard, cap llibre que pugui ser escrit sobre la manera correcta d’ensenyar a tot el món. Cada comunitat és diferent. Nosaltres seguirem aprenent, per compartir la nostra manera amb els que vinguin a escoltar”.

Aquesta reunió de zapatistes amb els pobles del món és una preparació per una reunió de 10 dies del 20 al 29 de juliol proper, on els participants viatjaran a tots els Caracoles del territori zapatista per a una mirada encara més profunda de l’experiència de vida autònoma i rebel dels últims 13 anys. Qualsevol interessat està convidat a participar, a compartir les seves visions i experiències de lluita. Com el Coronel Insurgent Moisés li recorda a la gent del món: “Ara és el moment d’organitzar-nos i veure com nosaltres, junts, podem enfrontar el mal del neoliberalisme i la seva ofensiva contra la humanitat”.